

Для дослідницької діяльності використовуються доступні й цікаві дітям старшого дошкільного віку типи дослідження:

- досліди (експериментування);
- колекціонування;
- подорож по карті.

8. Технології інтегрованого навчання.

9. Фізкультурно-оздоровчі технології.

Зазначені методи та технології спрямовані на розвиток гостроти зору, рухливості очей, поліпшення сприйняття й зорово-рухової моторної координації, підвищення пізнавальної активності, зміцнення загального стану здоров'я дітей.

Список літературних джерел:

1. Костенко Т.М., Довгопола К.С., Легкий О.М., Кондратенко С.В. (2020). *Виховання і розвиток дітей з порушеннями зору*. (Методичні рекомендації для батьків). Київ: ІСП НАПН України. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722338>.

2. Костенко Т.М. (2018). *Дитина з порушеннями зору*. (Інклюзивне навчання). Харків: Вид-во «Ранок».

3. Легкий О.М. (2014). *Формування ігрової діяльності дошкільників з порушеннями зору у процесі трудового виховання*. Дитина із сенсорними порушеннями: розвиток, навчання, виховання. №1(5). Київ.

4. Легкий О.М. (2014). *Трудове виховання дошкільників з порушеннями зору*. Київ: ІСП НАПН України. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/11350>.

Литвинова Віра,

старший науковий співробітник
відділу освіти осіб з порушеннями слуху
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
Київ, Україна

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МАТЕМАТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Розвиток логічного мислення дітей з недоліками слуху є необхідною умовою їхнього успішного виховання, навчання та розвитку. У дітей старшого

дошкільного віку перехід до понятійного, відстороненого мислення відбувається поступово і залежить від оволодіння дитиною словником усної та жестової мови, а також розвитком її мовлення взагалі [1, 2].

Всі мисленнєві операції, що формуються на початковій стадії розвитку логічного мислення у дитини тісно пов'язуються з конкретним наочним матеріалом, її можна назвати конкретно-понятійною стадією логічного мислення дитини. Саме такий тісний зв'язок дитячого мислення і наочності є передумовою формування логічного розвитку. У цей же час усі міркування і висновки дітей з недоліками слуху залежать від конкретного змісту матеріалу і визначаються також ним. Тому наочний матеріал для дітей цього віку потрібно добирати близький до життєвого досвіду дитини, тоді їй буде легше будувати свої мислення та висновки. Крім того на цій стадії логічного розвитку мислення діти весь час спираються на конкретні приклади, образи, дії як на підґрунтя для міркувань. Основою для конкретно-понятійного мислення дитини є уявлення та конкретні поняття. Всі мисленнєві дії дитини, в цей час, розвиваються, зростають, розширюються та формуються на основі цього матеріалу.

Аналіз програм для дітей старшого дошкільного віку доводить, що у глухих дітей та дітей зі зниженим слухом для повного засвоєння знань повинні бути сформовані наступні логічні вміння та знання:

- оперування ознаками предметів; володіння логічною дією класифікації;
- визначення знайомого поняття через рід і наочні відмінності;
- розуміння сенсу і вірне застосування логічних зв'язків «і», «або», «ні», «також» та ін.;
- розуміння сенсу і вірне застосування логічних слів «усі», «усі інші», «частина», «дехто», та інших слів пов'язаних з ними;
- вміння зробити не складні висновки, спираючись при цьому на дані наочності.

Зазначені логічні вміння формуються у дітей здебільшого спонтанно, поволі, як побічний продукт засвоєння матеріалу з яким вони знайомляться. Проте це не означає, що непотрібно проводити спеціально організовану пропедевтичну роботи, яка має бути спрямованою на формування у дітей прийомів логічного мислення. Пропедевтичною система логічних вправ

називається тому, що в ній відсутні логічна термінологія й означення і від дітей не вимагають будь яких логічних правил. Вправи повинні бути спрямовані на практичне засвоєння змісту логічних понять і дій. Діти повинні мати можливість побачити логічні відносини в різних практичних ситуаціях. Одні й ті самі логічні відносини і дії необхідно відпрацьовувати на різноманітному ігровому матеріалі з використанням побутової лексики, яка дозволяє спиратися на життєвий досвід дитини, а також на матеріал з різних виховних тем програмового матеріалу.

Для того, щоб засвоєння логічних понять і дій було доступно дітям, у вправах потрібно використовувати принцип їх матеріалізації, тобто вираження логічних відносин в адекватних реально існуючих предметних відносинах. Це потрібно тому, що логічні поняття і дії тісно пов'язані з теоретико-множинними поняттями і завдяки цьому можливо пояснити логічні поняття за допомогою теоретико-множинних дій і відношень.

Застосування, в якості дидактичного матеріалу, доцільно різноманіття множин предметів з їх різноманітними властивостями, це дає можливість вправляти дітей у здійсненні логічних дій над властивостями конкретних предметів, які включені у множину предметів які розглядаються. Це дозволяє здійснити й усвідомити найпростіші логічні дії і їх взаємодію.

В якості дидактичного матеріалу, який моделює логічні відносини можливо використовувати круги Ейлера та прямокутні матриці. Круги Ейлера можуть бути різними: обручі, кільця, кола, намальовані у зошиті, на дошці, на папері. В якості прямокутних матриць можуть бути використані різні види лото, шахматна дошка, столи, геометричні фігури викладені у формі прямокутника і т. ін.

Можливо також використовувати плоскі та об'ємні геометричні фігури чотирьох кольорів (червоні, зелені, жовті, сині), чотирьох різних форм (трикутники, квадрати, круги, ромби), двох розмірів (великі і малі), можливо використовувати іграшки, кубики, предметні малюнки і т. ін..

Самі вправи можна давати дітям не тільки у вигляді навчальних завдань, але і у формі цікавих ігор.

Широке використання багатоманітного наочного матеріалу приводить до

того, що діти, працюючи з ним, поступово усвідомлюють важливість логічних відносин, їх незалежність від конкретного змісту матеріалу.

Таким чином пропедевтична робота з розвитку логічного мислення дітей з недоліками слуху будується на визначених принципах:

- моделювання логічних форм і відносин, що здійснюються за допомогою реальних предметів та їх властивостей, а також за допомогою використання різного наочного матеріалу;

- цілеспрямоване, достатньо довго розподілене у часі формування логічних прийомів мислення, яке відбувається завдяки допомозі логічних вправ та ігор, це забезпечує поступовість вмінь загально логічних усвідомлень;

- використання у вправах ситуацій, що знайомі дітям з життєвого досвіду, а також з матеріалів з різних курсів програми дошкільної освіти;

- практичне оволодіння логічними вміннями без використання спеціальної термінології, без заучування будь-яких правил та визначень;

- розуміння дітьми важливості логічних умінь і дій, їх незалежності від конкретного змісту матеріалу, на якому будуються вправи.

У дошкільному закладі у дітей формуються окремі елементи первинних логічних умінь, головним чином з опорою на використання табличок для глобального читання та жестів, з урахуванням рівня мовленнєвого розвитку та наявності запасів конкретних уявлень про предмети й явища навколишнього світу.

Цю роботу у виховній групі дітей з недоліками слуху можна поділити на кілька розділів: оперування за окремими ознаками предметів; узагальнення та конкретизація життєвих понять; групування предметів за окремими ознаками.

Діти з недоліками слуху, найчастіше приходять у дошкільні заклади у віці 4, 5, а інколи 6 років. Для таких дітей є характерним слабкий мовленнєвий розвиток і недостатнє володіння жестової мови і як наслідок цього у таких дітей формується своєрідність розвитку понятійних форм мислення. Мислення таких дітей відбувається за допомогою образів та спирається на реальні дії з предметами.

Для того, щоб змінити рівень розвитку мисленнєвих дій, що об'єднані однією метою, надати мисленню дітей узагальненість, підвести їх до

конкретно-понятійних форм мислення, тобто до початку витоків логіки, необхідно як можна скоріше розпочати систематичну роботу, яка має спрямовуватися на оволодіння дітьми пізнавальними діями.

Діти старшого дошкільного віку повинні поступово переходити до вищих схематизованих форм мислення, які дають можливість виділяти суттєві властивості, зв'язки, відношення предметів. Саме вищі узагальнені форми образного мислення і будуть основою, для дітей, яка забезпечить розвиток понятійного мислення.

Всі завдання, які буде застосовувати педагог в цьому напрямку, мають бути спрямовані на розширення кола уявлень дітей, розвиток вмінь оперування окремими ознаками понять, формуванням понять першого та другого рівня узагальнення (ведмедик, м'яч, машинка – іграшки) й умінь групувати об'єкти за однією, або двома ознаками і т. д., і т. ін..

Завершальною формою розвитку логічного мислення у старших дошкільників є абстрактно-понятійна стадія. На цій стадії суттєво змінюється змістовний бік мислення: діти починають міркувати абстрактними поняттями, загальними законами, засвоюють систему понять. Перетворення відбуваються і у мисленневих операціях: вони узагальнюються, робляться більш формальними, розширюються можливості їхнього застосування і переносу в різноманітні нові ситуації. Виникає ціла система взаємопов'язаних, узагальнених мисленневих операцій. У дітей з'являється здатність міркувати, обґрунтовувати свої думки, доводити вірність отриманих висновків, усвідомлювати і контролювати процес міркування.

Цілком зрозуміло, що повний розвиток абстрактно-понятійного мислення залежить від рівня мовленнєвого розвитку дітей та знання жестової мови [3], а успішність формування логічних операцій в більшості випадків визначається ступенем участі мови у процесі розумової діяльності. Постійне мовленнєве підґрунтя, або знання жестової мови дозволяє розглядати об'єкти, предмети з різних боків точки зору, приєднувати їх у нові системи зв'язків і відносин, виявляти нові сторони, тобто забезпечує динаміку мислення, утворює рух мислення, що складає необхідне підґрунтя для розвитку логічного мислення.

Список літературних джерел:

1. Навчання дітей із порушеннями слуху: навчально-методичний посібник. Литовченко С.В., Таранченко О. М., Кульбіда С. В., Федоренко О. Ф., Жук В. В., Литвинова В. В. К.: Ранок «Кенгуру», 2019.

2. Кульбіда С.В., Литовченко С.В., Жук В.В., Литвинова В.В. (2020). Учні початкових класів із порушеннями слуху: навчання та розвиток": навчально-методичний посібник. Харків: Ранок «Кенгуру», 2020.

3. Кульбіда С.В. Освіта ХХІ століття. *Дефектологія*. № 2. 2006. С.54-56.

Литовченко Світлана,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
завідувачка відділу освіти осіб з порушеннями слуху
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
Київ, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СУПРОВОДУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

На сучасному етапі дошкільна освіта в Україні, як і у багатьох країнах Європи, визнана пріоритетною сферою в системі освіти; якісна дошкільна освіта розглядається як інвестиція держави у людський капітал та суспільство сталого розвитку. На особливу увагу заслуговують питання дошкільної освіти дітей з особливими потребами.

Водночас, важливим завданням модернізації освіти дітей з особливими освітніми потребами є впровадження системи раннього втручання, що передбачає надання комплексної допомоги родинам таких дітей (від народження до 3-х років включно). Йдеться про раннє виявлення особливостей розвитку дитини, діагностику, комплексну міждисциплінарну оцінку, психолого-педагогічний та корекційно-розвивальний супровід.

Інновації у галузі спеціальної педагогіки і психології зумовили реорганізацію системи консультативно-діагностичної допомоги, відтак інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ) стали першою ланкою у визначенні індивідуальної траєкторії здобуття освіти дитиною з особливими освітніми потребами.

Зважаючи на зазначене виникає необхідність обґрунтування системи *корекційно-розвивального супроводу* дітей з особливими освітніми потребами, і